

**MAKTAB O'QUVCHILARIDA MEHNATSEVARLIK KO'NIKMALARINI
SHAKLLANTIRISH METODLARI**

Xusayinova Go'zal Abdurasulovna

Intellectual fanlar va axborot texnologiyalari kafedrası katta o'qituvchisi p.f.f.d. (PhD)

E-mail: xusayinovaguzal13@gmail.com

Orcid: <https://orcid.org/0009-0003-3845-0322>

Mamadaliyeva Xayriniso Raxmatjon qizi

Qo'qon DU Texnologik ta'lim yo'nalishi I-bosqich talabasi

E-mail: mamadaliyevahayrinsohon@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20215875>

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish jarayonining nazariy-metodik asoslari keng yoritiladi. Mehnatsevarlikning pedagogik mohiyati, uning shaxs kamolotidagi o'rni, mehnat ta'limida qo'llaniladigan metodlarning samaradorligi va o'quvchilarning yosh xususiyatlari bilan bog'liq jihatlar tahlil qilinadi. Amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ta'lim, jamoaviy faoliyat, raqamli texnologiyalar, kuzatish va o'qituvchi namunasi orqali o'quvchilarda mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, oila va jamiyatning mehnat tarbiyasidagi o'rni, motivatsiya va baholashning o'quvchilarning mehnatga intilishiga qo'shadigan hissasi batafsil yoritiladi.*

***Kalit so'zlar:** mehnatsevarlik, mehnat ta'limi, kompetensiya, mehnat madaniyati, mehnat faoliyati, pedagogik texnologiya, motivatsiya, loyihaviy o'qitish, jamoaviy mehnat, shaxs rivoji.*

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТРУДОЛЮБИЯ У ШКОЛЬНИКОВ

***Аннотация.** В данной статье широко раскрываются теоретико-методические основы процесса формирования трудолюбия у школьников. Анализируются педагогическая сущность трудолюбия, его роль в развитии личности, эффективность методов, применяемых в трудовом воспитании, а также аспекты, связанные с возрастными особенностями учащихся. Научно обосновываются механизмы формирования положительного отношения к труду у школьников через практические занятия, проектное обучение, коллективную деятельность, цифровые технологии, наблюдение и пример учителя. Также подробно*

рассматривается роль семьи и общества в трудовом воспитании, а также вклад мотивации и оценки в развитие стремления учащихся к труду.

Ключевые слова: трудолюбие, трудовое обучение, компетенция, трудовая культура, трудовая деятельность, педагогическая технология, мотивация, проектное обучение, коллективный труд, развитие личности.

METHODS OF DEVELOPING INDUSTRIOUSNESS SKILLS IN SCHOOL STUDENTS

Abstract. This article comprehensively explores the theoretical and methodological foundations of developing industriousness skills in school students. It analyzes the pedagogical essence of industriousness, its role in personality development, the effectiveness of methods used in labor education, and aspects related to students' age characteristics. The mechanisms for forming a positive attitude toward work among students are scientifically substantiated through practical activities, project-based learning, collaborative work, digital technologies, observation, and the teacher's example. The role of family and society in labor education, as well as the contribution of motivation and assessment to students' willingness to work, are also thoroughly discussed.

Keywords: industriousness, labor education, competence, work culture, work activity, pedagogical technology, motivation, project-based learning, teamwork, personal development.

Kirish

Maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish uzluksiz va murakkab pedagogik jarayon bo'lib, u o'quvchi shaxsining har tomonlama kamol topishida muhim o'rin tutadi. Mehnatsevarlik — bu shaxsning mehnatga nisbatan ongli munosabati, o'z oldiga maqsad qo'yib mehnat qilishga intilishi, tirishqoqlik, qat'iyat va javobgarlikni o'zida mujassam etgan sifatdir. Pedagogik nuqtai nazardan mehnatsevarlik faqat jismoniy mehnatga qobiliyat bilan emas, balki ruhiy tayyorgarlik, mehnat jarayonidan zavq olish, natijaga intilish kabi psixologik omillar bilan ham belgilanadi.

Mehnatsevarlikning shakllanishi o'quvchilarning yoshiga ko'ra turlicha kechadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari mehnatning quvonchli jihatlarini ko'proq o'yin va ijodiy mashg'ulotlar orqali anglaydilar. O'rta sinflarda mehnat jarayoni va uning natijalari o'quvchining ongida ma'no kasb etadi, bu esa mas'uliyat, tartib, intizom kabi sifatlarning shakllanishiga zamin yaratadi. Yuqori sinf o'quvchilari esa mehnatni kelajak kasbiy faoliyat bilan bog'lab, mehnat madaniyati, rejalashtirish,

koordinatsiya va o'zini boshqarish elementlarini o'zlashtiradi. Har bir bosqichga mos pedagogik metodlardan foydalanish mehnatsevarlikning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Amaliy faoliyat metodi maktab o'quvchilarida mehnatsevarlikni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Texnologiya fanidagi amaliy ishlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga, harakatni rejalashtirishga, materiallar bilan ishlashga, mehnat xavfsizligi qoidalariga amal qilishga o'rgatadi. Bunda o'quvchi o'z qo'llari bilan bajarilgan ish natijasini ko'rishi, mehnat jarayonidan qoniqish hosil qilishi, o'zida zarur malakalar rivojlanayotganini sezishi juda muhim. Amaliy mashg'ulotlarning muntazamligi o'quvchilarda puxta ishlash, muammolarni hal qilish, vosita va moslamalardan to'g'ri foydalanish kabi sifatlarni shakllantiradi.

Loyihaviy ta'lim metodi ham mehnatsevarlikning shakllanishida muhim o'rin tutadi. Loyihalar o'quvchilardan mustaqil fikrlash, izlanish, adabiyotlar bilan ishlash, konstruktsiyalar yaratish, texnologik jarayonlarni tahlil qilish kabi ko'nikmalarni talab qiladi. Loyihani amalga oshirish jarayonida o'quvchi o'z mehnatini rejalashtiradi, mas'uliyatni his qiladi va oxirgi natijaga intiladi. Bu metodning afzalligi shundaki, o'quvchi bajarilgan ish natijasini real hayotga qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi va bu uning mehnatga qiziqishini yanada kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish bugungi kunda mehnatsevarlikni shakllantirishning innovatsion yo'nalishlaridan biridir. 3D-modellashtirish dasturlari, interaktiv simulyatorlar, virtual laboratoriyalar o'quvchilarni zamonaviy mehnat jarayonlari bilan tanishtiradi va ularda texnik tafakkurni rivojlantiradi. Bu vositalar yordamida o'quvchi murakkab mexanizmlar, texnologik jarayonlar yoki buyumlarning o'lchamlarini oldindan ko'rib chiqishi, mehnatning bosqichlarini modellashtirishi mumkin. Raqamli texnologiyalar o'quvchini faol izlanishga undaydi, shu bilan birga mehnatda aniqlik, aniqlik va puxtalik sifatlarini mustahkamlaydi.

Jamoaviy mehnat metodi o'quvchilarda nafaqat mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni, balki ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni, hamkorlikka tayyorlik, boshqalar fikrini hurmat qilish, birgalikda maqsadga erishish kabi fazilatlarni shakllantiradi. Guruh bo'lib bajariladigan loyihalar o'quvchilarni mas'uliyatni bo'lishishga, vazifalarni taqsimlashga, har birining mehnati umumiy natijaga ta'sir qilishini tushunishga o'rgatadi. Bu esa mehnat jarayonida o'z o'rnini aniqlash, hamkorlik madaniyatini o'zlashtirish va ijtimoiy faol bo'lishga undaydi.

Kuzatish va pedagog namunasi metodi mehnatsevarlikni shakllantirishda eng qadimgi, ammo eng samarali metodlardan biri sanaladi. O'quvchilar o'qituvchining tartibli ishlashi, mehnatga

mas'uliyat bilan yondashishi, jarayonni aniq ko'rsatib berishi, estetik va texnik talablarni yuqori darajada bajarishini kuzatar ekan, o'zida o'sha sifatlarni takrorlashga intiladi. O'quvchi uchun mehnat jarayonining vizual tushuntirilishi uning mehnatga bo'lgan qiziqishini oshiradi va jarayonni aniq tasavvur qilishga yordam beradi.

Mehnatsevarlikning shakllanishida oila va jamiyatning roli ham juda katta. Ota-onaning mehnatga bo'lgan munosabati, uy ishlarida farzandni kichik mas'uliyatlarga jalb etishi, “ustoz–shogird” an'anasi asosida mahalla ustalari bilan ishlash imkoniyati bolaning mehnatga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi. Oila muhitida mehnat qadrlanishi, mehnatkash inson hurmat qilinishi farzandning ruhiy olamiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, jamiyatda mehnatning qadrlanishi, mehnat bayramlari, turli ko'rik-tanlovlar o'quvchilarning mehnatga qiziqishini belgilaydi.

Motivatsiya va baholash mehnatsevarlikni rivojlantirishning zaruriy shartidir. O'quvchining har qanday kichik yutug'ini e'tirof etish, jarayondagi harakatlarini rag'batlantirish, mehnat jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni birgalikda tahlil qilish uning mehnatga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Rag'batlantirishning turli shakllari — maqtoov, sertifikat, ko'rgazmalarga qo'yish, sinf oldida e'tirof etish — o'quvchini yana-da faol bo'lishga undaydi. Formativ baholash esa o'quvchining mehnat jarayonini muntazam kuzatish, uning rivojlanishini qayd etish orqali mas'uliyat va intilishning kuchayishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Maktab o'quvchilarida mehnatsevarlik ko'nikmalarini shakllantirish ko'p omilli, kompleks va bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, u o'quvchining ijtimoiy va shaxsiy rivojini ta'minlaydi. Amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ta'lim, jamoaviy mehnat, raqamli texnologiyalar, kuzatish va pedagog namunasi kabi metodlarning samarali qo'llanishi o'quvchilarda mehnatga ijobiy munosabat, mas'uliyat, tirishqoqlik va qat'iyatni shakllantiradi. Oila va jamiyat bilan hamkorlikda olib borilgan mehnat tarbiyasi esa ushbu jarayonning uzviy davomi sifatida qaralishi lozim. Mehnat ta'limini takomillashtirish, o'quvchilarda mehnat madaniyatini shakllantirish, texnologiya fanining mazmunini yangilash, zamonaviy metodlarga tayanish — barkamol, mehnatsevar, mas'uliyatli yosh avlodni tarbiyalashning eng muhim omillaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sobirovna, U. M., & Sharifjon, P. O. (2023). Choosing Organizational Forms of Education in the Effective Organization of Technology Courses. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 77-81.

2. Sobirovna, U. M. (2023). O'QUVCHILARNI TEXNOLOGIYA FANINI O'ZLASHTIRISHGA PSIXOLOGIK TAYYORLASH. *Ustozlar uchun*, 16(1), 392-399.
3. Sobirovna, U. M. (2023). MAXSUS TA'LIMGA EHTIYOJI BO'LGAN BOLALAR UCHUN TA'LIMNING INTEGRATSIYALASHUVI. In *Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (Vol. 2, No. 4, pp. 14-19).
4. Sobirovna, U. M. (2022). INTERACTIVE LEARNING METHODS USED IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY COURSES. *Open Access Repository*, 9(11), 106-113.
5. SOBIROVNA, U. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education.
6. Abdurasulovna, X. G. Z., & Qizi, M. O. G. M. (2025). O 'QUV DIDAKTIK TA'MINOT ORQALI BO 'LAJAK PROFESSIONAL TA'LIM MUTAXASSISLARINI KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH. *Research Focus*, 4(Special Issue 3), 329-331.
7. Abdurasulovna, K. G. (2022). Opportunities for the formation of students' creative thinking in technology classes. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 187-191.